

УДК 378.08

ДО ПИТАННЯ ПРО МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ США З ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Стойка Олеся Ярославівна

м.Ужгород

В статті розглядається проблема якості вищої освіти в США. Підкреслюється можливість використання досвіду США в системі освіти України. Діяльність щодо підвищення якості освіти у вищій школі США може мати різні цілі і призначення у різних ВНЗ, однак всі вони передбачають підвищення рівня викладання і навчання, менеджменту, що забезпечує вищій школі США ефективність її діяльності і може бути використано в освітньому просторі України.

Ключові слова: якість освіти, США, Україна

Питання підвищення якості вищої освіти в Україні сьогодні є надзвичайно актуальними, що відображено в нещодавно прийнятому «Законі про вищу освіту». Різні аспекти цієї важливої проблеми досліджуються провідними вітчизняними вченими (І.Зязюн, Н.Ничкало, Я.Кічук, В.Кравець, Г.Терещук та ін.). Водночас, доцільним є більш глибоке вивчення зарубіжного досвіду і впровадження найбільш прогресивних ідей у вітчизняний освітній простір.

Слід підкреслити, що підвищення якості освіти є пріоритетним завданням американської вищої школи в сучасних умовах, про що свідчить аналіз наукової літератури. Так, можна виокремити певні тенденції підвищення якості вищої освіти кінця ХХ-го, початку ХХІ-го століття:

- посилення партнерських відносин вищих освітніх установ із соціальною інфраструктурою, громадська відкритість та орієнтація на зовнішні стандарти якості вищої освіти;
- створення у вищих навчальних закладах атмосфери, яка орієнтує студентів на постійне покращення якості освіти;
- забезпечення відповідності діяльності професорсько-викладацького складу вимогам до якості підготовки фахівців;
- орієнтація студентів на практичне застосування отриманих знань;
- врахування індивідуальних особливостей студентів в умовах різнорівневої освіти.

Розглянемо детальніше кожен із зазначених напрямків.

Посилення партнерських відносин вищих освітніх установ із соціальною інфраструктурою, громадська відкритість та орієнтація на зовнішні стандарти якості вищої освіти. У сучасному світі тільки партнерська участь допомагає у будь-якому починанні. Необхідність роботи в команді для забезпечення якості освіти визнають більшість американських педагогів. Наприклад, Д. Фармер, автор інноваційних методів розробки навчальних планів і системи асоційованої оцінки в King's College, відзначає: «Стан довіри – найнеобхідніший елемент, який забезпечує позитивне ставлення коледжів до перетворень. Довіра – це не просто результат риторики, а наслідок реального становища діяльності закладу. Викладачам та адміністраторам вузу потрібно бачити себе партнерами у вищій освіті, а не супротивниками» [1, с.162].

Сьогодні визнається конструктивна роль співробітництва між учасниками пошуку моделі гарантії якості освіти, як всередині вузу, так і поза його стінами. Протистояння між ними часто призводить до негативних наслідків проведення реформ у вищій школі.

Американське суспільство з готовністю йде на експерименти в галузі освіти, зокрема розвивається партнерство держави і бізнесу для досягнення спільної мети – підвищення якості освітніх послуг. Наведемо приклади вигідної співпраці, яка забезпечує розвиток освіти. Найперспективнішим напрямком інвестицій в освіту США вважаються «прибуткові школи» (for-profit schools) [2]. Цей альтернативний державному типу організації освіти заклад називають революційним. «Прибуткові школи» фінансуються за рахунок держави, але управління здійснюється приватними компаніями. Гроші залучаються на відкритому ринку, поєднуючи таким чином безкоштовність державних і більш високі освітні стандарти приватних навчальних закладів. Комерційні компанії

використовують різні освітні методики в управлінні процесом навчання і, на думку аналітиків, їм вдається зробити те, чого не змогло зробити американське суспільство за довгі роки реформ державного сектору освіти: підвищити якість освітніх послуг. Зміни, які відбулися в навчальних закладах з переходом з державного управління в приватне настільки разучі, що вже сьогодні висловлюються думки про те, що через 20 років від 20% до 30% американських державних навчальних закладів будуть перебувати під управлінням комерційних компаній.

У рамках тенденції до посилення відносин партнерства в середовищі вищої освіти також виділяється прагнення американських вузів до громадської відкритості. Педагоги вищої школи та їх партнери в сфері підвищення якості освіти дотримуються позиції, що їх діяльність повинна бути відкрита і зрозуміла всім – викладачам, студентам, громадськості, чиновникам. Американські вчені обґрунтовано зазначають про необхідність попереднього обговорення будь-яких реформ з членами суспільства. Вивчивши різні позиції з приводу планованого нововведення, з'являється можливість переконатися в його правильності, корисності, ефективності.

У практиці розробки моделей забезпечення якості вищої школи в усьому світі визнається необхідність створення відкритих систем, в яких повинні брати участь всі зацікавлені особи. При цьому застереження про те, що це обмежить університетську автономію, переважно виявляються необґрунтованими. Переваги створення відкритих освітніх систем полягають у тому, що вуз демонструє себе в якості самокритичного академічного середовища, що прагне підвищити якість своєї роботи.

Створення у вищих навчальних закладах атмосфери, яка орієнтує студентів на постійне покращення якості освіти. Кожне рішення, яке приймається закладом, повинно враховувати інтереси студентів, забезпечувати сприятливі умови для їх розвитку та орієнтації на постійне підвищення якості освіти. Типовим прикладом створення у вузі відповідної атмосфери, яка орієнтує студентів на підвищення якості освіти, є досвід вивчення думок студентів щодо їхньої задоволеності освітніми послугами і життям вузу в цілому. Так, дослідження проведене в Університеті штату Луїзіана в Шривпорті (Louisiana State University in Shreveport) навесні 2009 р. засвідчило низьку якість консультаційних послуг, відсутність додаткових занять для студентів вечірнього та заочного відділення, низький професійний рівень деяких викладачів і співробітників закладу. Безумовно, даний університет дотримується принципу «поважного ставлення до студентів та надання їм освітніх та адміністративних послуг з чемністю і компетенцією» [3, с.15]. В цьому разі коментарі студентів показали ступінь дотримання університетом даного принципу і виявили проблеми для роботи з покращення якості.

Підвищення якості освіти простежується також у діяльності більшості американських вузів з консультування першокурсників. Ця робота має досить довгу і багату історію в системі освіти США. Педагоги вищої школи визнають наявність проблем першокурсників: останні не знають як стати хорошими студентами; потребують розвитку навичок оптимального використання часу, сил, ресурсів для успішного навчання в університеті.

Розуміючи важливість усунення можливих труднощів новачків, ще наприкінці ХІХ століття в університетах Johns Hopkins і Harvard були створені консультаційні служби для першокурсників, а в 1925 році університет Емоу заснував Тиждень Першокурсника для знайомства новоприбулих студентів з різними аспектами життя коледжу.

На сьогоднішній день у кожному вищому навчальному закладі США є структурна одиниця, яка називається «Студентська Служба» (Student Services). Вона має свого декана (Dean of Student Services). Оскільки навчання для кожного студента здійснюється за індивідуальним планом, то ця служба є дуже важливою у житті

студента. Від подачі документів на вступ і до виконання випускних формальностей – з усіма питаннями студенти звертаються до студентської служби.

Вчений Б.Крокстон висунув концепцію розвивального консультування, яка передбачає встановлення особистісно-значущих відносин між студентами та викладачами. Замість пасивних реципієнтів, студенти стають повноправними партнерами в процесі планування свого навчального життя, приймають відповідальність за якість своєї освіти. В цей же час, Й.Гарднер (університет Південної Каліфорнії) створив міжнародний рух «До-свід першого року навчання» («The Freshman Year Experience») для підвищення якості навчання студентів першого курсу [4]. У рамках цього руху ставиться мета залучити викладачів та адміністраторів коледжів і університетів до створення сприятливих умов для першокурсників, зосередивши увагу на таких аспектах як моральна підтримка, консультування, наставництво, допомога в навчальному процесі, студентська громадська діяльність, розміщення в гуртожитках та ін. Результатом роботи педагогів стає покращення якості навчання першокурсників, їх перехід наступні курси і підвищення рейтингу успішності при випуску. Отже, увага до студентів у вузі передбачає постійну роботу з підвищення якості освіти, пошук нових шляхів та ідей щодо збільшення впливу на розвиток студентів, вивчення орієнтації студентів тощо. Такий підхід типовий для всіх американських вузів.

Забезпечення відповідності діяльності професорсько-викладацького складу вимогам якісної підготовки фахівців. Ще в 1966 році американські вчені Webb, Campbell, Schwartz і Sechrest згадували про важливість цієї умови. Вони наполягали на тому, що навчальні програми повинні гарантувати якість викладання і навчання у вузі. Діяльність із забезпечення високої якості освітніх послуг вузу не повинна бути обтяжена непотрібними публікаціями та звітами, так само як і не повинна бути об'єктом інтересу лише дослідників проблем якості вищої освіти.

Прикладом визначення відповідності діяльності професорсько-викладацького складу ВНЗ вимогам якісної підготовки фахівців є метод оцінки якості лекцій за кількістю студентів, які її відвідали. Однак, М.Борланд і Р.Госен пропонують використовувати його тільки за умови вільного відвідування лекцій у вузі [5]. Цікавим є досвід встановлення цієї відповідності в King's College. У невеликому приватному закладі створена модель базового навчального плану, яка відображає результати освітньої діяльності. Модель поширюється на підвищення якості підготовки студентів за такими напрямками: 1) розвиток гуманітарних навичок: критичного і творчого мислення, ефективного письмового та усного спілкування, кількісного аналізу, комп'ютерної грамотності, роботи з бібліотечними та інформаційними технологіями та ін.; 2) загальні знання класичних дисциплін: суспільствознавства, історії, зарубіжної культури, психології, соціології, літератури, мистецтва, природничих наук; 3) релігійне і етичне виховання: основні положення філософії; філософія Нового Завіту; філософія Старого Завіту; філософія природи людини; основи християнської етики; християнський шлюб; етика, бізнес і суспільство; віра, мораль і особистість; право, справедливість і суспільство; 4) предмети за вибором.

Ця базова навчальна програма передбачає систему оцінювання, яка включає передтестування і посттестування студентів, діагностичний проект для студентів другого і передостаннього курсів, стандартизоване оцінювання, інтегроване оцінювання рівня підготовки старшокурсників і спостереження за випускниками. Таким чином, діяльність щодо забезпечення якісного навчального процесу в цьому закладі нерозривно пов'язана з усіма його аспектами.

Орієнтація студентів на практичне застосування отриманих знань. Проблема підвищення якості освіти нерозривно пов'язана з проблемами її оцінки. Американські педагоги вищої школи вказують на те, що тільки максимально наблизивши перевірку якості освіти до реального життя, можна отримати повну картину володіння студентами певними знаннями та навичками. Отже, діяльність із забезпечення та перевірки якості підготовки майбутніх фахівців повинна реалізуватися поряд із орієнтацією студентів на практичне застосування цих знань, вміння користу-

ватися ними й удосконалювати.

Р.Шанк і Ч.Клірі наводять достатньо доказів необхідності й ефективності орієнтації студентів на практичне застосування отриманих знань: «Звичайний метод навчання «один викладач на групу студентів» відносно дешевий, але він суперечить відкриттям вчених про механізми природи навчання, головні з яких експеримент і дискусія. Тобто неоціненна користь вчення через дію. Що стосується концепції навчальних планів, то потрібний матеріал для одних студентів може бути недоречним для інших. Кожен прагне отримати ті знання, які допоможуть йому зробити те, що він хоче» [6, с.64].

Для підвищення якості підготовки студентів Р.Шанк і Ч.Клірі пропонують власні ідеї «практикоорієнтованого навчання», які не вимагають обов'язкового використання комп'ютерів або нових технологій навчання:

- передбачається скасування тестів і оцінок для перевірки засвоєння навчального матеріалу, замінивши їх рівнями досягнень – об'єктивними, релевантними і мотивуючими, які можна реалізувати як за допомогою комп'ютерної техніки, так і без неї;
- в процесі оцінювання студентам пропонуються лише можливі, а не єдино вірні рішення наукових та професійних проблем. Це забезпечить формування власної точки зору, а також уміння самостійного пошуку інформації. Зокрема, рекомендується дискусія з відкритих проблем, відповідей на які в науці ще не існує;
- пропонується скасувати переведення студентів на наступний курс, замінивши його «концепцією досягнень всередині груп за інтересами, за рівнем розвитку». Це дозволить точніше визначити, чого навчився студент, як змінився рівень його знань, система цінностей та ін.;
- підкреслюється важливість виховання активної пізнавальної позиції студента шляхом орієнтації викладання на практику, врахування інтересів, здібностей, індивідуальних особливостей студентів [6].

Доказом ефективності орієнтації студентів на практичне застосування отриманих знань, за спостереженнями багатьох дослідників, є усвідомлене засвоєння студентами знань, умінь і навичок, їх важливості, затребуваності і невіддільності від потреб життя. Також спостерігається підвищення рівня мотивації студентів до самостійного поглиблення отриманих знань і навичок, прагнення до продовження освіти, підвищення рівня майстерності.

Врахування індивідуальних особливостей студентів в умовах різнорівневої освіти. Дана тенденція яскраво виявляється в діяльності Північно-східного Університету Штату Міссурі (Northeast Missouri State University – NMSU). Для оцінки якості освіти цим закладом розроблена і впроваджена «Програма додавання цінностей» (The Value-Added Program). Це одна з найбільш відомих моделей забезпечення якості серед громадських коледжів та університетів у Північній Америці. Вона почала розроблятися ще в 1972 році під керівництвом колишнього президента NMSU Чарльза МакКлейна.

Програма додавання цінностей передбачає збір інформації про абітурієнтів, зарахованих студентів та випускників (академічні успіхи, ставлення до навчання). Здібності студентів при вступі вимірюються за допомогою тесту АСТ і завдань Програми вимірювання результатів навчання в коледжах (the College Outcomes Measures Program). Ці ж два іспити проводяться в кінці другого року навчання. На останньому курсі навчання студенти здають випускний письмовий іспит, державний педагогічний іспит, тести за Програмою оцінювання випускників та ін. Якість знань кожного студента визначається порівнянням результатів його досягнень з початковим рівнем. Таким чином, педагоги в NMSU забезпечують індивідуальний підхід при оцінюванні досягнень кожного студента та якості освіти у ВНЗ в цілому.

Отже, діяльність щодо підвищення якості освіти у вищій школі США може мати різні цілі і призначення у різних ВНЗ, однак всі вони передбачають підвищення рівня викладання і навчання, менеджменту, що забезпечує вищій школі США ефективність її діяльності і може бути використано в освітньому просторі України.

Література та джерела

1. Farmer D. Humanistic Education and Self-Actualization Theory / D.Farmer // Education. – 1987. – № 2. – Vol. 105. – P.162-172
2. Gardner J.N. Excellence / J.N.Gardner. – California: Thousand Oaks, 1984. – 286 p.
3. McKee W. Understanding the Chief Academic Officer: Beginning Point in the Development of a Partnership between Academic and Student Affairs / W.McKee // College Student Affairs Journal. – 2009. – Vol.13. – № 1. – P.13-16
4. Gardner J.N. The Freshman Year Experience. Helping Students Survive and Succeed in College / J.N.Gardner, M.Lee-Upcraft. – San Francisco: Jossey-Bass, 1989. – 341 p.
5. Borland M. Effect of Student Attendance on Performance: Comment on Lamdin / M.Borland, R.Howsen // The Journal of Educational Research. – 1998. – Vol. 91. – № 4. – P.195-197
6. Shank R. Engines for Education / R.Shank, Ch.Cleary. – Washington, D.C.: The Institute for the Learning Sciences. – 1994. – 346 p.

В статье рассматривается проблема качества высшего образования в США. Подчёркивается возможность использования опыта США в системе образования Украины. Деятельность по повышению качества образования в высшей школе США может иметь различные цели и назначения в различных вузах, однако все они предусматривают повышение уровня преподавания и обучения, менеджмента, обеспечивающего высшей школе США эффективность ее деятельности и может быть использовано в образовательном пространстве Украины

Ключевые слова: качество образования, США, Украина.

In this article the problem of higher education quality in USA is discussed. It is underlined that American experience may be useful for Ukrainian system of education. Activities to improve the quality of education in higher education of the United States may have different goals and purposes in different universities, but they all involve improvement of teaching and learning, management, ensuring high school effectiveness of its operations and can be used in the educational environment of Ukraine.

Key words: quality of education, the USA, Ukraine